

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:

Will Pearson

THE BOOK OF UNEXPLAINED MYSTERIES

Copyright © Will Pearson 2019

First published in Great Britain in 2019 by Weidenfeld & Nicolson, London

Translation Copyright © 2022 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-04433-1

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

VIL PIRSON

NEOBJAŠNJENE
MISTERIJE

PUTEVIMA
TAJANSTVENOG I NEPOZNATOG

Prevela Zvezdana Šelmić

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2022.

Ova knjiga posvećena je Gejnor Altonen, koja ju je učinila boljom

Zahvalnice

Hvala Alanu Simpsonu, koji je prvi došao na ideju za ovu knjigu; Sajmonu Inglišu, koji je u velikoj meri pročistio tekst, i to ne samo uklanjajući suvišna ponavljanja; Tomu Vojtu iz *zodiackiller.com* na neprocenjivoj pomoći; i Forestu Fenu na ljubaznoj dozvoli da uključimo i njegovo skriveno blago.

Sadržaj

Zahvalnice.....	7
Uvod.....	11
1. Šifra iz Šagbora.....	13
2. Atlantida.....	32
3. Bermudski trougao.....	40
4. Marija Selesta.....	55
5. Gobekli Tepe.....	85
6. Velika piramida u Gizi.....	92
7. Stounhendž.....	106
8. Teotivakan.....	116
9. Naskanske linije.....	121
10. Uskršnje ostrvo.....	126

11. Čudovište iz Loh Nesa	132
12. Bigfut i drugi sumnjivci.....	148
13. Zelena deca iz Vulpita.....	161
14. Festski disk.....	167
15. Mačka u kutiji.....	172
16. Vau! Signal!.....	182
17. Pećina izlazeće zvezde.....	190
18. Oblast 51.....	195
19. Zodijak, serijski ubica.....	217
20. Fenovo blago.....	239
Bibliografija i izvori.....	247

Uvod

Svi vole dobru misteriju, bilo da je u pitanju krimi roman, čudno ponašanje vaseljene ili neki neobični događaji u životinjskom carstvu. Da li „odgovor na konačno pitanje života, vaseljene i svega ostalog“ zaista glasi 42, kao što nam kaže Daglas Adams u *Autostoperskom vodiču kroz galaksiju*? Verovatno ne – mada naučnici koji rade na Velikom hadronskom sudaraču u CERN-u možda znaju nešto što mi ne znamo: nedavno su svoj novi kompleks kancelarija nazvali Zgrada 42.

Ponekad pitanje može da bude zanimljivije od odgovora. Potraga za vanzemaljskom inteligencijom (SETI) nedavno se zahuktala, sa čitavim novim talasom istraživanja koji pokazuje da će nas ono što ne razumemo većito fascinirati. Da li je vau-signal radio-poruka iz dalekog svemira? Ili su to samo odjeci neke komete u prolazu?

Povremeno deluje kao da postoji nekakva zavera – u kojoj naučnici, novinari i profesionalni analitičari svih vrsta žele da okončaju sve što je tajanstveno na ovom svetu. Prilično je razočaranje, na primer, kad vam kažu da promene nivoa mora, do kojih je došlo tokom poslednjeg ledenog doba, potpuno umanjuju mogućnost da je u Loh Nesu ostao neki pleziosaur. To bi moglo da objasni sve veću popularnost fantastičnih

tema u filmovima, romanima, video-igricama i pričama koje nas vode u virtuelnu stvarnost.

Srećom, ne može baš sve u životu da se raščlani, secira, očisti od tajni i pretvori u suvu činjenicu. Misterije i dalje postoje – pa i one nerešene – da li je ovo pleonazam? – i nastavljaju da nas intrigiraju.

Dvadeset misterija o kojima ćemo govoriti u ovoj knjizi tiču se širokog raspona neobičnosti. Svaka predstavlja drugačiji tip izazova. Neke, poput iznenadnog nestanka putnika i posade jedrenjaka *Marija Selestia*, postale su poznate u celom svetu. Druge, kao vau-signal, mnogo su skorije i možda nešto manje poznate. Tajanstvena stvorenja poput Bigfuta i čudovišta iz Loh Nesa balansiraju na granici mogućeg i nemogućeg, prevare i stvarnosti, činjenica i mašte. Bilo da ste skeptik ili ne, svakako je zanimljivo detaljno ih razmotriti.

1.

Šifra iz Šagbora

Kakvo je značenje šifre iz Šagbora, niza od deset slova uklesanih u postament skulpture u Šagboro holu, u engleskom Stafordširu? Misterija ostaje nerešena već 250 godina. Da bismo pomogli u njenom rešavanju, moramo se vratiti u vreme jednog od najvećih i najodvažnijih putovanja u pomorskoj istoriji Britanije...

Kiša je šibala kraljevski jedrenjak *Centurion*, vidljivost je bila smanjena na jedva nešto više od kilometra. Potom je nevreme stalo, naglo kao što je i započelo. Visoko u korpi na jarbolu, osmatrač je obrisao oči. Primećio je nešto kroz pukotinu u svojoj zavesi. Ili možda nije? Zagledao se u horizont, čekajući da se fregata popne na sledeći sivozeleni talas. Kad je uspeo i ostao tamo za trenutak, osmatrač je prineo očima durbin da pogleda još jednom. Nije pogrešio. Na samom horizontu isprekidano se pojavljivalo jedro. Gornje jedro, razapeto visoko da uhvati sve jači vetar. Osmatrač je sklopio šake oko usta i nagnuo se ka palubi. „Brod na vidiku! Sa desne strane!“

Kapetan Džordž Anson osetio je ogromno olakšanje. I rešenost. Uložio je u ovaj trenutak bukvalno sve: svoju karijeru, svoj ugled, svoje lično bogatstvo. Samo da se ne pokaže da je ovo neki tromi trgovački brod sa potpalubljem punim hrane. Samo da bude nagrada za kojom je tragao već mesecima. Pazeći da ničim ne pokaže uzbuđenje koje ga je obuzelo, Anson je izdao naređenje: „Diži sva jedra!“ Ako ostane na istom kursu, primećeni brod će se udaljiti od *Centuriona*. Njegov posao je da ga stigne. I bori se.

Ansonova ekspedicija nije počela dobro. Pošlo je šest fregata; komandni brod *Centurion*, brod četvrte klase od 1.005 tona, sa 400 ljudi i 60 topova; tu su bili i *Gloster* i *Severn*, nosivosti od po 853 tone, sa po 300 ljudi i 50 topova; *Perl* od 600 tona, 250 ljudi i 40 topova; *Vejdžer*, 599 tona, 120 ljudi i 24 topa; i skromna mala škuna *Trajal*, 200 tona, 70 ljudi i 8 topova. Imali su i dva trgovačka broda *Anu* i *Indastri*, koji su nosili zalihe.

Flota je isplovila iz luke Sent Helen na ostrvu Vajt 18. septembra 1740. i krenula uz vetar. Anson je imao naređenja da zarobi i opljačka jedan od španskih brodova s blagom, koji su svake godine plovili iz Akapulka prema Starom kontinentu. Lordovi iz Admiraliteta želeli su da eskadrila zauzme luku Kaljao i peruansku prestonicu Limu; da pokrene i povede opštenarodnu revoluciju u Peruu kako bi zbacili špansku vlast; osvoje Panamu i sva njena blaga i da učine „sve što je u njihovoj moći da ometaju i prave probleme Špancima, kako na moru, tako i na kopnu [...] tako što će potopiti, spaliti ili na drugi način uništiti sve njihove brodove na koje naiđu“. Ako bude bilo slobodnog vremena, kapetanu je preporučeno da osvoji i Manilu.

Lordovi iz Admiraliteta dobro su umeli da sroče zahteve, ali im je lošije išlo pomaganje Ansonu da to i ispuni. Dodelili su mu 500 vojnika,

daleko od broja potrebnog za ove ciljeve. Još gore, umesto da mu pošalju čvrste, sposobne i obučene ljude, naređeno mu je da preuzme 500 invalida iz bolnice u Čelsiju. Kad su čuli da će ih ponovo prisiliti na plovidbu, mnogi invalidi su netragom nestali. U svakom slučaju, u Portsmouthku luku javilo ih se samo 259; mnogi su već imali preko pedeset, pa čak i šezdeset godina. Neki su bili toliko stari i slabi da su ih morali nosilima ukrcavati na brod. Anson je pokušao da ih vrati. Admiralitet mu je naredio da ih primi. Kako bi dopunio potreban broj, na brodove je poslato oko 210 marinaca. To je zvučalo dobro, ali skoro svi ti ljudi bili su tek regrutovani i nisu stigli da nauče čak ni kako se puca. Bio je to loš početak – i nije ni čudo što je izbaksuzirao čitavu ekspediciju.

Do trenutka kad su stigli do Svete Katarine (port. *Ilha de Santa Catarina*) na jugu Brazila, otprilike polovina ljudstva umrla je ili od šarlaha ili od tifusa. U pretrpanom potpalublju zaraza se lako širila. Sve više ih je obolevalo od skorbuta: malaksalost, oticanje i krvarenje desni, zadah iz usta i ispadanje zuba takođe su najavljivali smrt.

Anson je pustio posadu da se oporavi na kopnu i kupio sveže voće i povrće da im u tome pomogne. Sada je već uveliko kasnio za predviđenim rasporedom. Ako ne bude uskoro krenuo, neprijateljska galija s blagom već će otići dok on stigne do Filipina. A kazna? Biće primoran da oplovi rt Horn usred zime – a to je najgore i najopasnije vreme da se tamo nađe.

Žestoke oluje oko rta Horn u to doba godine umele su potpuno da pokidaju jedra i konope na brodovima, pa i da obore jarbole. Ogromni talasi nošeni vetrom propinjali su se visoko i obrušavali na sve što im se nađe na putu, odnoseći i ljude i stvari. Mornari su imali izreku: južnije od četrdeset stepeni nema zakona. Južnije od pedeset stepeni nema Boga. A rt Horn leži na 55°98' južne geografske širine.

Tri meseca kasnije svih osam brodova i dalje se mučilo da oplovi Horn. Zarobljena čeljustima žestokih oluja, eskadrila je kretala i vraćala se, rešena da se probije ka zapadu. Iznureni i promrzli, mornari su i dalje umirali. Preživeli su patili od promrzlina, koje su im odnosile prste na rukama i nogama. Ponovo se pojavio šarlah: u aprilu je umrlo 45 ljudi, a u maju 80. Sredinom juna 1741, Anson je već izgubio više od 200 ljudi. Čak i danas to spada u najteža – neki bi rekli i najžasnija – putovanja u istoriji moreplovstva.

Centurion je jedva imao dovoljno ljudi za rad na brodu, ali konačno je stigao u Sokoro na obali Čilea. Dotle je ostao sam. Grandiozni planovi o zauzimanju Kaljaa i pokretanju narodnog ustanka protiv kolonijalne vlasti Perua više nisu dolazili u obzir. Pošto više nijedan brod nije stigao na unapred određeno mesto susreta, *Centurion* je dve nedelje kasnije zaplovio ka ostrvu Huan Fernandez. Tamo je, pošto je lično pomogao da se najbolesniji ljudi iznesu na obalu, Anson ponovo pokušao da izleči posadu. Dve nedelje kasnije do ostrva su stigli *Gloster* i *Trajal*. Nisu im doneli mnogo utehe. Njihova posada bila je možda čak i više desetkovana bolestima nego *Centurionova*. Kapetan je naredio prozivku: od 961 čoveka koji je zaplovio s njim, u životu je ostao samo 351 – a mnogi su bili tek dečaci. Kasnije će saznati da su *Severn* i *Perl* odustali od pokušaja da oplove rt Horn i da su se vratili u Brazil. *Vejdžer* se nasukao i potonuo. Preživeli, među kojima i deda velikog pesnika Bajrona, ostali su da gladuju na pusto obali. To je dovelo do pobune i nove nesreće, posle koje je preostala samo šačica preživelih da ispriča šta se desilo *Vejdžeru*.

Uprkos svim tim nedaćama, pokazujući izvanrednu posvećenost dužnosti, Anson se dao na posao da ometa Špance i njihove posede što je bolje umeo. Tokom narednih sedmica njegova tri broda uspela

su da zarobe nekoliko španskih trgovačkih brodova, između ostalog i brod *La Nuestra del Monte Karmel*. Anson je odlučio da potopi *Trajal*, nepopravljivo oštećen u olujama oko rta Horn, pa ga je zamenio jednim od osvojenih brodova.

Pošto su ovi početni uspesi osokolili ljudstvo, Anson je poveo svoj odred u iznenadan napad na bogati španski grad Pajtu. Ugnežđena u zalivu na čileanskoj obali, Pajta je bila poznata kao bogata srebrom. Pošto su obmotali vesla da budu bešumna, 58 britanskih napadača došunjalo se na obalu u gluvo doba noći. Počeli su da zvižde i arlauču, lupaju u bubnjeve i pucaju iz musketa, napravivši paklenu buku. Stanovnici Pajte, koji su još pamtili nemilosrdnog engleskog pirata Drejka, prestrašili su se i svi odreda pobegli u brda samo u noćnim košuljama. Bilo ih je deset hiljada, ali su ostali ubeđeni da ih napada ogromna sila. Ansonova varka se isplatila.

Kad je guverner Pajte ponosno – i nimalo mudro – odbio Ansonovu ponudu da pregovara, kapetan je naredio ljudima da opljačkaju i spale grad. Nije ih trebalo mnogo nagovarati. Svukli su svoje prljave dronjke i bacili se na otmene garderobere koje su građani Pajte ostavili za sobom. Neki ljudi su se toliko zaneli da su navukli svilene haljine i drugu žensku odeću preko pantalona i košulja kojih su se najpre dočepali. Iz carinarnice u Pajti odneli su srebrnjake i zlatnike u vrednosti od oko trideset hiljada funti. Time su barem delimično nadoknadili sve teškoće koje su pretrpeli – ali za Ansona to nije bilo dovoljno.

Nekoliko dana kasnije *Centurion* je zaplenio još dvanaest hiljada funti u raznoj robi sa drugog španskog trgovačkog broda koji je imao nesreću da ih sretne. Uprkos bednoj snazi, Ansonova ekspedicija ispunjavala je rezervnu misiju – ometala je i gnjavila špansku krunu kad god je bila u prilici.

U februaru 1782. *Centurion* i *Gloster* krenuli su ka Akapulku. Anson je želeo da vidi je li u luci ostala neka od španskih galija sa zlatom, ili su već sve otišle. Trojica zarobljenih španskih ribara rekli su im da je jedna galija stigla tamo pre tri nedelje. Druga, na putu za Manilu, trebalo je da isplovi za dve nedelje. Pošto mu je ostalo veoma malo ljudi, Anson je odlučio da odustane i krene kući. Najrazumniji put bi bio na zapad, preko Pacifika i Makaa, i ako je moguće, preko Kantona. Dva broda tek što su se udaljila od kopna kad su ih ponovo poterali baksuz i loše vreme: *Gloster* je izgubio glavni jarbol i počeo da propušta vodu. Na oba broda mornari su ponovo počeli da umiru. Anson je naredio da se sa nesrećnog *Gloster*a skine sve što vredi i da se brod zapali. Ono što je ostalo od posade prebačeno je na *Centurion* i pošli su dalje.

Komandni brod je 21. oktobra 1742. stigao u Kanton (danas Guang-džou) u Kini – prvi britanski ratni brod koji je ikada tamo spustio sidro. Kinezi su bili naviknuti na bezopasne trgovačke brodove, pa im se nije nimalo dopao strani ratni brod sa izgladnelom posadom obolelom od skorbuta. Usidren van luke, Anson je dao sve od sebe da ubedi gradske mandarine da mu dozvole popravke, snabdevanje i popunu ljudstva na brodu. Kinezi su ga tek nakon mnogo oklevanja pustili da priđe obali. Najverovatnije ih je na to naveo elegantan nagoveštaj o mogućnosti upotrebe brodskih topova. Kada su neophodne popravke završene, Anson je podmirio račune i krenuo dalje. Umesto prvobitne britanske posade, sada je imao mornare svih mogućih boja i vera, unapred plaćene u Makau. Ukupno je napabirčio 227 ljudi – jedva nešto više od polovine od četiri stotine, koliko je potrebno brojno stanje posade.

Umesto da se vrati u Englesku, gde ne bi imao da pokaže ništa osim spiska mrtvih, izgubljenih brodova i srebrnjaka, Anson je odlučio da sve stavi na kocku. Ako *Centurion* krene ka Manili, bilo je sasvim moguće

da će, čak i sad, presresti neki od španskih brodova s blagom. Opasnost je ležala u mogućnosti da obe galije iz Akapulka plove zajedno, što bi osudilo *Centurion* na propast.

Nekoliko nedelja kasnije komandni brod je stigao do rta Espirito Santo, na severoistočnom vrhu filipinskog ostrva Samar. Odatle su pomorski putevi vodili pravo ka omiljenoj španskoj ruti za Manilu. *Centurion* je počeo da patrolira. Prolazili su dani i nedelje bez ikakvog traga basnoslovno vrednih brodova. Anson je to vreme iskoristio da uvežba nove regrute za rad na topovima. Punili su ih, izvlačili i ispaljivali toliko puta da su postali brzi i sigurni. Takođe je izdvojio najbolje nišandžije i dodatno ih obučavao. Ako naiđu na neprijateljski brod, njihov posao će biti da se popnu na vrhove jarbola i odatle iz musketa pucaju na španske oficire. Kako su se dani produžavali u sedmice, čekanje je postajalo sve mučnije – ali Anson je bio čvrsto rešen da istraje. Znao je da će, ako se vrati praznih šaka, njegova karijera – a i ugled – biti uništeni.

Sreća mu se osmehnula 20. juna 1743. Španski špijuni saznali su za njegovu misiju čak i pre nego što je napustio Englesku. U nadi da će ga nadmudriti, odlagali su polazak poslednjeg tovara blaga nekoliko nedelja. Pokazalo se da je to zapravo išlo na ruku Ansonu. Sve prepreke na koje je njegova flota nailazila značile su da se sada *Centurion* nalazi na pravom mestu u pravo vreme.

Zaseda

Vreme se smirilo i komandni brod je polako počeo da sustiže svoj plen. Kad su obrisi broda u bekstvu izronili iz izmaglice, među posadom *Centuriona* zavladao je uzbuđenje. Bila je to velika trbušasta španska

galija, koja stenje pod teretom blaga – upravo ono zbog čega su trpeli sve dosadašnje muke. Težina dragocenog tereta značila je da *La nuestra senjora de Kovadonga* – pokazalo se da je to ime broda – ima vrlo dubok gaz. To ju je dodatno usporavalo. Sada su između Britanaca i španskog blaga u srebru stajali samo topovi sa *Kovadonge*, kao i borbeni duh njene posade od 550 ljudi. Imali su 22 topa od osamnaest funti; 22 od po dvanaest funti; 6 od po osam funti i 24 pederrosa, ili pokretna topa, koji su smrtonosni na malom rastojanju – znatno više nego *Centurion*. Svejedno. Anson je naredio da se paluba raščisti za bitku. *Centurion* se spremio za napad i izvukao svoje topove. Istaknuta je crvena britanska ratna zastava i uz nju kapetanov barjak s grbom.

Biće krvava, možda će ih skupo koštati, možda će dugo trajati, ali bitka za špansko blago upravo je počela.

Bitka za Kovadongu

Sledi (skraćen) dnevnički zapis Ričarda Voltera, kapelana *Centuriona*, objavljen pod naslovom *Putovanje lorda Ansona oko sveta* (1749), sa opisom onoga što je usledilo:

Kapetan je odabrao tridesetak najpouzdanijih mornara i najboljih strelaca, pa ih je rasporedio na jarbole, a oni su u potpunosti opravdali njegovo poverenje sjajnom signalizacijom. Pošto nije imao dovoljan broj ljudi da opslužuju sve velike topove, odredio je po dvojicu koji će biti zaduženi samo za punjenje.

Ostatak ljudstva podeljen je u grupe od po deset ili dvanaest. Oni su se kretali po palubi, isturali i ispaljivali svaki top čim bude